

CAPUT QUADRAGESIMUM NONUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Christus loquitur, aitque se esse gladium et sagittam electam Dei, ad configendum sibi nationes orbis, etiam Sinas.
vers. 12. Iude, vers. 14, inducit Sion, id est Ecclesiam in Iudea incipientem, querentem de Iudeorum credentium paucitatem. Cui respondet Deus se pro iis surrogatum omnes gentes et populos. Unde, vers. 22, prae-
dicit quod ad signum crucis convolabunt omnes nationes, ac reges et reginae erunt nutritii et nutrices Ecclesie;
quodque hostes Ecclesie Deus cibavit carne sua et sanguine, ut scipios devoret.

1. **Audite, insula, et attendite, populi de longe :** Dominus ab utero vocavit me, de ventre matris meae recordatus est nominis mei. 2. Et posuit os meum quasi gladium acutum : in umbra manus suae protexit me, et posuit me sicut sagittam electam : in pharetra sua abscondit me. 3. Et dixit mihi : Servus meus es tu, Israel, quia in te gloriabor. 4. Et ego dixi : In vacuum laboravi, sine causa, et vane fortitudinem meam consumpsi : ergo iudicium meum cum Domino, et opus meum cum Deo meo. 5. Et nunc dicit Dominus, formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum, et Israel non congregabitur : et glorificatus sum in oculis Domini, et Deus meus factus est fortitudo mea. 6. Et dixit : Parum est si mihi servus ad suscitandas tribus Jacob, et facies Israel convertendas. Ecce dedi te in lucem Gentium, ut sis salus mea usque ad extremum terra. 7. Hec dicit Dominus redemptor Israel, sanctus eius, ad contemptibilem animam, ad abominatam gentem, ad servum dominorum : reges videbunt, et consurgent principes, et adorabunt propter Dominum, qui fidelis est, et sanctus Israel qui elegit te. 8. Hec dicit Dominus : In tempore placito exaudiui te, et in die salutis exiliatus sum tui : et servavi te, et dedi te in fædus populi, ut suscitaras terram, et possides haereditates dissipatas : 9. ut dices his, qui vincit sunt : Exite; et his, qui in tenebris : velamini. Super vias pascentur, et in ombre planis pascua eorum. 10. Non esurient, neque sient, et non perirent eos aestus et sol : quia misericordia eorum reget eos, et ad fontes aquarum polabit eos. 11. Et ponant omnes montes meos in viam, et semita mee exaltabuntur. 12. Ecce isti de longe venient, et ecce illi ab Aquiloni et mari, et isti de terra Australi. 13. Laudate, celi, et exulta, terra ; jubilate, montes, laudem: qui confortans est Dominus populum suum, et pauperum suorum miserebitur. 14. Et dixit Sion : Dereliquerit me Dominus, et Dominus oblitus est mei. 15. Numquid oblivisci potest mulier infanticum suum, ut non misereatur filio uteri sui ? et si illa oblieta fuerit, ego tamen non obliviscar tui. 16. Ecce in manibus meis descripsi te : muri tui coram oculis meis semper. 17. Venerunt structures tui : destruentes te et dissipantes, te exhibunt. 18. Leva in circuitu oculos tuos, et vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi : vivo ego, dicit Dominus, quia omnibus his velut ornatamento vestieris, et circumdabis tibi eos quasi sponsa. 19. Quia deserta tua, et solitudines tuae, et terra ruina tuae, nunc angusta erunt pre habitatoribus, et longe fugabuntur qui absorberant te. 20. *Ita dicent in auribus tuis illi sterilitatis tuae : Augustinus est mihi locus, fac spatiu[m] mihi ut habem. 21. Et dices in corde tuo : Quis genuit mihi istos ? ego sterilis, et non pariens, transmigrata, et captiva : et istos quis enutrivit ? ego destituta et sola : et isti ubi erant ? 22. Hec dicit Dominus Deus : Ecce levabo ad Gentes manum meam, et ad populos exaltabo signum meum. Et afferent filios tuos in ulnis, et filias tuas super lumeros portabunt. 23. Et erunt reges nutritii tui, et reginae nutrices tuae : vultu in terram demiso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui expectant eum. 24. Numquid tolletur a fortis preda ? aut quod captiu-*

fuerit a robusto, salvum esse poterit? 25. Quia hæc dicit Dominus : Evidem, et captivitas a forti tolletur : et quod ablatum fuerit a robusto, salvabitur. Eos vero, qui judicaverunt te, ego judicabo, et filios tuos ego salvabo. 26. Et cibabo hostes tuos carnibus suis : et quasi musto, sanguine suo inebriabuntur : et sciat omnis caro, quia ego Dominus salvans te, et redemptor tuus fortis Jacob (1).

4. **AUDITE, INSULE.** — Transit hic ab umbra ad veritatem, a Cyro scilicet ad Christum, a Synagoga ad Ecclesiam. Quare, sicut compellavit Iudeos initio cap. præced., dicens : « Audite hæc, dominus Jacob » ita hic compellat Gentes, etiam remotissimas et abstrusissimas, dicens : « Audite,

(1) *Frustra plerie ex Jodeis, Iarchi, Aben-Ezra et Kimchis, et ex Christianis Grotius et Koppius, hic Isaiam de se loqui statuunt. Haud felicere exito Rationalismus, inter quos praedicti Rosemannus et Doderlinus, asserunt omnino tenendum esse populum Hebreorum hoc loco introducti, et de eo omnia commode dici possa. Frusta illi, sanior fieri mento, ad Cyrum proximiori quidem et in secundo sensu ad Joannem Baptistam, hoc vaticinum referendorum esse contenterunt. Etiam clarus sole patet Isaiam hic iam nunc, discussus omnibus umbris, aperitus de mysterio Christi pronuntiare, et nullum prater Christum vi verborum responderem, corundemque tum extensionem, tum omnia adjuncta adimplere potuisse. Ceterum, quod hoc ad Christianum Dominum referenda sint, et in eo adimplita fuerint, confirmat locus ex hoc capite adductus in Actis Apostolorum (xiii, 47) a Paulo, qui est versus 1, et alter, Il Corinti, vi, qui est versus 8 : item aliud quem adducit Joannes in Apocalypsi (vii, 16, 17), qui est versus 4 : ita ut nihil nos mirari debant Iudaorum vel Rationalistarum figura; omninoque fatendum sit aliius angustiora esse dicuntur ut Cyro convenire possint, et non nisi in sensu imperfecto et accommodatio ex aliqua parte ad St. Joannem Baptistam referri posse.*

Hic incipi quasi secunda sectio secunda partis vaticinorum Isiae, que a cap. XLIX ad cap. LIV pertinet præsertim ad Chresti Evangelium et Passionem.

Panno igitur, inducit Christus concionem habens ad universos homines in qua sua vocacionis et numeris rationem reddit, Deo id manus ei per Incarnationem committente, 1; officiam et subdiaconia ad illud implendum conferente, 2; et gloriam inde summa intendente, 3.

Secundo, de frustato apud Judicis opera conqueritur 4; de quo gloriam tamen apud Judicis consecutorum sicut et exinde occasione sumit dividitorum consillorum ordinem expendi, ex quibus frumentis laboris longe amplecens apud gentes collecturus sit, 6, 7.

Tertio, nonnulli effectus redemptoris per Christum communiquerant, primo, foderis innovatio, 8; secundum, libertas per remissionem peccatorum, ne videatur ab affectibus prepredianarum quoniam ad Deum curravimus, et insolita virtus viam incedere et veluti reglum com mutare possumus; tertio, tenebrarum, id est peccatorum et ignorantia discussio, 9; quartio, malorum ablatio et horum largitio, ita ut nihil eius omnino nocebat, et nulla erit conditio, nulla sors, nulla vocatio (per montes figurata) que in Pedimento esse poterit quoniam Deus comprehendatur, 10, 11; que omnia cum veluti jam facta videt Propheta, omnia ad collaudandum Deum et congruatum filii Del inquit, 12.

Quarto, atamen cum Sion querimonis, s' apparet, quia Johani adhuc carnales, licet pli, lac restituione spiritus illi generationis non sunt contenti, et impleri promissio nes petent de multiplicatione filiorum, ut qui semper Jerusalēm desolatam deflent; his satisfacit Dominus, primo,

memoriam benevolentissimam et affectionem terrernum ostendendo, 14-16; secundo, restaurationem, exhortationem et amplificationem per conjunctionem cum Ecclesia promittendo, 17-21; tertijs, Ecclesia tertio promittit, accusationem ex omni gente, 22, sustentationem et reverentiam a summis principiis, 23, liberationem et vindicationem de hostibus, contra horum opinionem, 24-28.

sti, ut sua salute non contentus, aliorum omnium salutem sitiat, et pro viribus procuret. Ille

Tropologice, sagitta Dei et Christi sunt Apostoli virisque Apostolici. Ita S. Hieronymus, epist. ad Principatum, S. Paulum vocat sagitam. Apostoli enim idem sunt quod missi, sagitta proprium est ab arcu emititi. Iac de causa S. Joannes, Apoc. vi, 2, ait: « Et vidi: et ecce equus albus, et qui sedebat super illum habebat arcum, et data est ei corona, et exilium vincere ait vinceret. » Equis enim albus sunt Apostoli, seorsum est Christus, arcus est sagitta sunt Evangelica predicationis, corona est victoria, pula conversio et subjugatio Gentium. Vide ibi dicta. Vox sagittae ostendit quales debeat esse Apostoli, scilicet, primo, missi et directi a Deo, quasi ejus instrumenta; secundo, coniuncti cum Deo per orationem, elige per omnia obedientes, sequi conformantes; tertio, veloces; quartu, efficaces et penetrantes. Sic enim sagitta magna vi fuit in scopum in qua erat sagittario emittitur, eumque configit et penetrat; quinta, a virtus terci, et virtutum sanctitate politi ac fulgentes, ut cum Joanne baptista sint lucerne ardentes et lucentes; sexto, ut liberetur directe in scopum, hoc est, feriant et configant timore et amore fieri eorum ac memorem, non aurem tantum tangant et scalpent. Denique coniocator, si vere coniocator est, totus sagitta sit oporet; tam enim sancti exemplis, quam verbis necesse est ut ferat corda hominum, adeoque tota ejus vita debet conioculari, et timore Dei configere corda mortalium. Utinam, Domine Jesu, des nobis, nosque ipsos efficas tales sagittas, ut simus sagittae potenti aere, quibus icti dominies dicunt cum sposa: « Vulnerasti cor meum: fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languor! » Cantic. ii, 5, et iv, 5.

3. Et dixit mihi: SERVUS MIES ES TU ISRAEL.—Christus vocatur servus Dei, quia cum in forma Dei esset, sponte amore formam servi accepit. Vide dicta cap. XLII, vers. 1.

Rursum vocatur Israel, id est Israëlitæ, quia natus est, ait S. Hieronymus, de semini Israëlis et Iuda. Secundo, quia missus fuit primario ad oves, quae perierant, dominus Israël. Tertio, quia ejus ictus fuit Jacob, sive Israel: sicut enim ipse cum Angelo, Dei vicario et legato, luctans et prevalens, vocatus est Israel, id est dominans Deo: si multo magis Christus fuit Israel, id est dominans est Deo, cum Deum iratum, sua obedientia usque ad mortem crucis, vici, eumque hominibus fecit proprium, itaque Dei claram et sententiam damnationis in homines latam resedit. Vide Can. XXI.

QUA IN TE GLORIAS.—Christus enim in hunc mundo per tot labores et crutes, non aliud queris, quam gloriam Dei, ut per ea glorificaret Patrem. Unde ipse ait, Joan. XVII, 4: « Ego te clarificavi super terram, » etc.

Secundo, q. d. Es quidem servus meus, sed et es tota gloria mea, et decor meus, quia in te uno

ostendi mundo abyssum meæ bonitatis et amoris: unde illam in te mundus agnoscens subdidit se mibi, meque pariter glorificavit. Ita Forerius.

4. Et ego dixi: IN VACUUM LABORAVI.—Est vox Christi conquerentis, tot tamque validos labores et fatigaciones suas, quas in docendo, concionando, discurrendo, patiendo, exhaustus apud Iudeos, fuisse sine fructu. Pauci enim ex iis conversi sunt. Ita S. Hieronymus.

EHO JUDICIUM MEUM CUM DOMINO, —q. d. Ego Christus manifestavi nomen tuum, o Pater, hominibus, puta Judeis; fui quicquid potui pro eo coram salute, usque ad crucem et mortem in qua, inclinato capite, clamavi: « Consummatum est. » Judicium ergo hujs cause ibi, Pater, committi, tu deo, cuius culpa factum sit, ut tam pauci ex iis mea opera sint conversi et salvati, ait S. Hieronymus, eosque qui meos labores spreverunt, et in eas cassos reddiderunt, iudica et puni.

Interim, opus meum, id est merces operis mei, ait Chaldeus, cum Deo meo, id est apud te sciencet, o Pater, mihi integræ servatur. Tu enim bona opera remuneras, secundum laborem, non secundum effectum et fructum ex his consecutum, qui sepe non est in operantis potestate; immo ab auditoribus duris, vel ab enim, cassis redditur. Notent hoc Christumque imitentur viri Apostolic, qui vel hic, vel in India apud Barbaros, ingentes labores exstant, subinde parvo cum fructu: merces enim et laurea Apostolica integra eis servatur apud Deum.

Secunde, Sanchez sic quoque exponit: *Judicium*, id est pactum meum est cum Deo Pater, ut scilicet eum eum ipso gloriifico, sic ipse vicissim me gloriificet, illudque ipse abunde preservet. Unde opus, id est merces operis mei mansit apud Deum, nihilque data est, cum ipse me gloriificant in baptismi, dicens: « Huius est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. » Math. XVI, 3, et in morte, inducendo tenellas orbi, et in ipsa resurrectione, me gloriante resuscitando.

Tertia, Forerius Hebreum *מְשִׁלֵּחַ mischach*, id est *judicium*, sumit pro statu, conditione, officio et exercitio: sic enim sepe sumitur, q. d. Ne putes ex eo, quod frustra apud Judeos laboravi, me non missum fuisse a Patre, aut aliter negodium, ad quod misit me, traxisse, quam debui, aut in aliquo delinquisse. Nam constituto, status, officium, exercitia, omnesque actiones meæ, a Deo Patre dispositæ fuerunt et ordinatae, a cuius iudicio et ordine ego ne latum quidem ungum recess. « Nam siue mandatum dedit mihi Pater, sic eam feci semper. » Verum primum sensus maxime planus et germanus est.

Et nunc dicit Dominus. — Ilic Deus inducitur quasi respondens querela Christi, quod frustra apud Judeos laboravit. Respondet autem vers. seq. Hoc enim versus Christus causam suam expavit et justificavit.

3. FORMANS ME EX UTERO SERVUM SIBI, ET REDU-

gelum et verbum Dei resecat et jugulat crimina, passiones, concepitientias; item reprobos et diablos, praescerit in die iudicii. Hoc est quod ait Christus: « Non veni pacem mittere, sed gladium: veni enim separare hominem adversus patrem suum, et filium adversus matrem suam, et nurum adversus sororum suum, » Matthei, x, 34.

Hoc gladio oris Petrus occidit Ananiam et Sapphiram, Paulus Elyman execucavit. Ita S. Hieronymus, Cyrillus et Procopius. Hoc est quod ait Paulus, Hebrei, cap. iv, vers. 12: « Vivis est sermo Dei, et efficax, et penetrabilis omni gladio antiqui: et per gentes usque ad divisionem animæ et spiritus, compagum quoque ac medullarum. »

Huc allusit Joannes Apoc. cap. i, vers. 16: « Et *λέ* ore eius gladius utraque parte aures exibit. » El S. Paulus militem Christianum Christi panoplia armans: « Galeam, inquit, assumite, et gladium spiritus, quod est verbum Dei, » Ephes. cap. vi, vers. 17. Hic ergo verbi et seqq. describuntur vis, energia et efficacia predicationis Christi. Ecclesiasticus adaptat hec S. Joanni, non sensu literali, sed accommodatio: quia ipsa fuit precursor Christi, et hoc eus, clamantis in deserto. Simili modo haec Apostolis aliique efficacibus Christi predicatoribus adaptis, ut in Officio divino multa quia in Scriptura de certis quisbusdam personis et Sanctis dicta sunt, aliis similibus adaptantur. Ubi illud de Abrahamo: « Non est inventus similis illi in gloria, qui conservaret legem Exelsi, » Eccl. cap. XLIV, vers. 20, omnibus Confessoribus adaptatur.

IN UMBRA MANUS SUÆ PROTETXIT ME.—Primo, *in umbra*, » id est in protectione. Unde Septuaginta vertunt, *in protectione manus sua abscondit me*, ut scilicet carnis membra, divinitatis potentia tegetur. Unde et Angelus ait B. Virginis matri, Christum concepit: « Spiritus Sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi, » Luc. cap. 1, vers. 33. Ita S. Hieronymus et Procopius. Umbra enim symbolum est protectionis, quia umbra protegit homines ab esti solis, qui in Iudea ingens est, et aves aliis suis obumbrant pullos, eos protegunt a milvo. « In umbra ergo manus, id est manus sua, mihi obumbrant et objecta, protexit me. Sic dicitur de Christo, Threnor. cap. IV, vers. 20: « In umbra tua vivimus. »

Secundo, apposite Forerius per « umbram manus, » accipit vaginam gladii, quæ sub manu sinistra quasi absconditur (hoc enim propria significatio hebreum *מְלֹאָה melah*), evaneglegit et obumbratur. Persistit enim in metaphora gladii, qui sub sinistro brachio abditur in vagina, ut dextera inde facile educatur. Nam siue mox se vocat sagittam in pharetra Dei absconditum, ita se vocat sagittam in pharetra Dei absconditum, ita se vocat sagittam in vagina, sub manu Dei reconducitur. Ita enim corda feriant et subigant, ut illa ipsa mox facerent sagittas, quibus alios siti subigeret. Sic enim Magdalena, Paulus et Apostoli his Christi sagittis confixi, faci sunt ipsimet sagitta, ad alios ejus amore sauciandos. Et ideo Christus hic vocularit sagitta, ecta, quia quoscumque tetigit, sagittas efficit, itaque serpens crevitque ejus exercitus, quo mox totum orbem pervasit, sibiique subagit. Ille enim habet amor Chri-

dit, ut cum vult, inde dextra sua me educat, strinquit, omniaque secat et penetret.

ET POSUIT ME SICUT SAGITTAM ELECTAM.—Alludit ad Cyrum, qui quasi fuit gladius et sagitta Dei. Nam arma militis sunt duo, scilicet gladius, quo cominus, et sagitta, qua eminest et celerrime hostem ferit. Sic Christo duci, Psalm. XLIV, 4, datur gladius: « Accingere gladio tuo super femur tuum, Potentissime. Deinde sagitte, vers. 6: « Sagittate auctæ, populi sub te cadent. » Christus enim per se et Apostolos tam gentes vicinas quam remotas potenter et velociter debellavit, et sue fidei subjugavit, itaque tam communis gladio quam eminens sagittis pugnavit, vicit et triumphavit. Ita Forerius, Vatablus, Sanchez et alii, Pro electam, Forerius et Vatablus vertunt *extersam*, politam, nitidam et fulgentem; qua voce significatur sagitta acumen, celeritas, fulgor et robur. Ita enim milites solent gladios et sagittas suas polire, tum ad ornatum, tum ut ea acutant, itisque omnia confirmant et penetrant. Et hoc proprio significat hebreum *כְּבָרֶב barur*; unde Noster et Septuaginta qui vertunt, *electam*, videntur legisse *כְּבָרֶב barur*.

Christus ergo est Patris gladius, et sagitta terra, pro Apostolis aliquis Sanctis electa, quam in pharetra, tum sue præscientie et providentie, ait Cyrus et Tyrannus, tum humane carnis abscondit. Hanc sagittam mittit quo vult, ejusque verbis, verberibus et vulneribus transfixit, compunxit et vulneraverit mentes fideliuum sui amore, eorumque vita et peccata occidit. Ita S. Hieronymus, Procopius, Cyrillus et S. Chrysostomus, hom. De Virtute vel Virtute, tom. V, qui et addit: Hoc sagitta Jeremias, cap. XVII, vers. 16, vulneratus dicebat: « Non sum turbatus, te postorem sequens: et diem hominis non desiderav, tu scis; » et David dicens: « Adhæsis anima mea post te; » et Petrus: « Domine, tu scis, quia amo te; » et Paulus: « Quis nos separabit a charitate Christi? »

Hoc sunt sagitte amoris, quarum cor scopus in quem collineant, ut vivificant occidunt, ait S. Ambrosius, Euthor. ad. Virgines: « Quam beatum haec sagitta vulnerari, » ait Origenes, hom. 2 in Cant. Hac sagitta quoque confixus fuit S. Augustinus audiens conversationem duorum sacerdotium, qui legentes Vitam S. Antonii, reliqua aula, Deo in solitude se consecrant, ut ipsa refert, lib. VII Confess., vi et viii. Hac sagitta ita S. Magdalena, fluvios lacrymarum profudit. Erat enim ejus lacryma, sanguis cordis vulneri, qui per oculos fliebat. Ubina et efficaciam harum sagittarum Christi: ita enim corda feriant et subigant, ut illa ipsa mox facerent sagittas, quibus alios siti subigeret. Sic enim Magdalena, Paulus et Apostoli his Christi sagittis confixi, faci sunt ipsimet sagitta, ad alios ejus amore sauciandos. Et ideo Christus hic vocularit sagitta, ecta, quia quoscumque tetigit, sagittas efficit, itaque serpens crevitque ejus exercitus, quo mox totum orbem pervasit, sibiique subagit. Ille enim habet amor Chri-

CAN IACOB. — *Vnde pax Christum per se, et pri-
mario, quasi ex officio et instituto, missum esse
a Patre, ad Judeos docendos et salvandos : his
enim ab eo promissus erat Messias. Quare Christus
a Patre praeceptum accepit docendi Judeos, illud-
que por se et post Apostulos, vivere implevit : unde
mandavit eis dicentes, *Matth. x. 5* : « In viam
Gentium ne abiectis, etc. Sed postis ite ad oves
que perierunt, dor us Israel. » Cum ergo Judei re-
pellerent eum Evangelium, voluit Deus, Christianus
qui in ecclesia abiens iussi Apostolis, ut predi-
carent Gentibus totique orbis : « Euntes, at, docete
omnes Gentes, etc., *Matth. xxviii. 19*. S. Paulus,
Auctor. xiiii. 48 : « Vobis oportebat primatum loqui
verbnum Dei : sed quoniam repellitis illud, etc., etc.,
ecce convertimur ad Gentes : sic enim praecepit
(Pater Christo, et Christus) nobis : Posuit te in lu-
cem Gentium, » etc.*

ET ISRAEL NON CONGREGABITUR. — Ita habent Hebreus, Symmachus, Theodore et alii. Quare per-
pareram ali, pro *N. T. per aleph*, id est non, legunt
non per eum, vertuntque contrarie, et congregab-
tur. Sensus est, q. d. Quesivi oves perdidas Israel,
ut eas reducerem in caulam et Ecclesiam Dei; sed
ille noluerunt : itaque non congregabuntur, id
est, nolent colligi et congregari in ea.

ET GLORIFICATI SUM IN OCULIS DOMINI. — tum
quia gloria signa et miracula coram Judaeis edi-
ci, quibus omnis infidelitas et perfidiae coargui
et convici; tum quia Deus Pater pro Judaeis tra-
dedit mihi omnes Gentes mundi. Harum enim con-
versio et salus fuit ingens Christi gloria, aequa ac
gaudium. Causam subdit dicens :

ET DEUS MEUS FACTUS EST FORTITUDINE MEA. — q. d.
Non mihi gloriam jam distam adscribo, sed Deo
Patri : ille enim mihi fortitudinem et robur dedit,
ad illam acquirendam, et ad opus redemptoris
humanae peragendum. Haymo fortitudinem intel-
ligit eam, quia Christus potenter, Dei virtute, a
morte est suscitatus, et resurrexit.

6. PARUM EST. — Hebraice *הַפָּאֵל* *nakel*, id est *leve*
est; Forerius verit, *vile*, indecorum, ignominiosum
est, q. d. Si cui ignominiosum videtur, quod non
valueris ad me reducere Israëlitas; ecce, do
te in lucem Gentium : itaque hanc ignominiam
majori laude et glori compenso et obruo.

7. ECCE. — Hebraice *תְּנִזְעֵנִי* *nature*, id est reservati
et superstites ex toto cladiis et excidiis, pre-
servit Titi et Vespasianus; quod Noster recte verit,
« feces, » id est viles et exiguae reliquias, « Is-
rael. » Jam enim Iudei ita abiecti, exsules et mi-
seri sunt, ut videantur esse feces omnium gen-
tium et mundi quisquiliae.

Ecce *DEI DEI TE IN LUCEM GENTIUM* (ut sis quasi sol
spiritualis et divinus mundi, et « lumen ad reve-
lationem Gentium, » ut canit Simeon *Luc. ii. 32*,
ut *SIS SALUS MEA*. — Septuaginta, *ut sis in salutem*.
Vide quam Deo cordi et curie sis salus nostra, cum
eam vocat suam. « Volo, inquit S. Hieronymus,
ut salus mea universum orbem occupet. » En gela-

riam magnificam Christi. An non enim gloriosum
est, quod unus homo crucifixus in toto orbe pro
Deo colatur? et barbaras nationes ad se et ad
Deum per discipulos suos adduxerit, an non glo-
riosum est, quod pro angulo Judeæ, occupet ex-
tremæ terræ et fines orbis? Quod enim Apostoli
focerunt, hoc Christus in eis loquens et cooperans
efficit.

7. HEC DICIT DOMINUS, etc., AD CONTEMPTIBILEM
ANIMAM. — id est ad viles Judeos, qui iam quasi
servi viles et contemptibiles sunt. Ita aliqui apud
S. Hieronymum. Unde et S. Thomas referit hec
ad Judeos Babylonie liberatos; Hugo vero ad Cy-
rum, qui puer in sylvis, bestias iussi Astyages avi-
sui exppositus, a Deo evictus est ad regnum. Ve-
rum dico sermonem esse ad Christum, ejusque
discipulos. Christus enim ab Herode, Anna, Pilato
et Iudeis contemptus fuit, quasi « verius, et non
homo, opprobrium hominum et abjectio plebis, »
et, ut Isaías ait cap. *lxxii. vers. 3* et *4*: « Despe-
tas, et novissimum virorum : et nos putavimus
eum quasi leporum, et percussum a Deo, et humiliatum. » Tales fuerunt quoque Apostoli, et
primi Christiani sub Imperatoribus Gentilibus et
tyrannis. Christianos ergo vocat Gentem abomi-
natam, et servum quorundam dominorum. Unde
Aquila et Theodorentur : *Ei qui despici animam*,
qui abominationem est genti, *qui servus est principium*, id est Christum cum suis Christianis, qui pro
genere humano redimendo, quasi servus, mancipium,
imo quasi bestia, consputus, coronatus,
casus et irrisus, « ave Rex Judeorum, » animam
eum dedit in mortem principibus Judeorum ac
Pilate. Ita S. Hieronymus, Cyrillus et Procopius,
Eusebius, Tertullianus, et ex his Leo Castrus, For-
erius, Sanchez et alii.

Unde Septuaginta verit : *Sanctificate eum qui
despicit animam suam, qui abominatur a Gentibus, servus principium*. Hoc est quod Christus suis praedi-
cavit *Luc. xxi. 17* : « Eritis odio omnibus homi-
bus propter nomen meum; » et *Joan. xi. 2* : « Venit hora, ut omnis qui interficit vos, arbitror
obsequium se praestare Deo. » Id configit res ipsa
Apostoli, patet *Auctor. cap. ii. 3* et sequent, et
I Cor. iv.

Sensus ergo est, q. d. Licet Christus et Ecclesia
jam videantur contemni et calceari, ac in eam to-
tus orbis odios insurget, et *Cyrillus*, atque Christianos
propter nomen meum; » et *Joan. xi. 2* : « Venit
hora, ut omnis qui interficit vos, arbitror
obsequium se praestare Deo. » Id configit res ipsa
Apostoli, patet *Auctor. cap. ii. 3* et sequent, et
I Cor. iv.

Sensus ergo est, q. d. Licet Christus et Ecclesia
jam videantur contemni et calceari, ac in eam to-
tus orbis odios insurget, et *Cyrillus*, atque Christianos
propter nomen meum; » et *Joan. xi. 2* : « Venit
hora, ut omnis qui interficit vos, arbitror
obsequium se praestare Deo. » Id configit res ipsa
Apostoli, patet *Auctor. cap. ii. 3* et sequent, et
I Cor. iv.

Sensus ergo est, q. d. Licet Christus et Ecclesia
jam videantur contemni et calceari, ac in eam to-
tus orbis odios insurget, et *Cyrillus*, atque Christianos
propter nomen meum; » et *Joan. xi. 2* : « Venit
hora, ut omnis qui interficit vos, arbitror
obsequium se praestare Deo. » Id configit res ipsa
Apostoli, patet *Auctor. cap. ii. 3* et sequent, et
I Cor. iv.

REGES VIDEBUNT, ET CONSERVENT PRINCIPES, ET ADO-
BANTUR. — q. d. Reges et principes assurgent, et
venerabundi supplicabunt ibi, o Christe, et Ec-
clesia; hoc est, ut ait vers. 23 : « Vultu in terram
demissu adorabunt te, et pulverem pedum tuo-
rum diligenter. » Secundo, S. Hieronymus et Procopius

huc rerunt ad eum judicari : tum enim Christus,
Apostoli et Martires, sedentes in gloriosis thoro-
nis, judicantes duodecim tribus Israel, quin et
Annam, Caliphum, Pilatum, Neronem, Decium,
Diecleianum, omnesque reges et tyrannos, qui
olim eos persecuti sunt, judicarunt, et condemnarunt,
et excruciarunt, cogent quasi reos, ad
sum tribunal sisti, et fieri supplices, seque ve-
nerari, eosque judicabant et condemnabant.

PROPTER DOMINUM (q. d. Dominus erit causa effi-
cientis hujus mutationis, ut reges, ante hostiles,
nunc adorent Christum, et Eccliam), *QUIA FIDE-*

LIS EST, — ut hoc ipsum quod ei promisit, præstet.

ALTER Forerius : Propter Dominum, inquit, de-
ferebant principes hunc nomine discipulus Do-
mini, quia eos videbant et agnoscabant electos a
Domino, a sancto illo Israëlis Deo, quod ex si-
gnis et virtutibus, et ingenti malorum tolerantia,
inaudita mansuetudine, ceterisque celestibus do-
nis, quae non possunt non admirari vel barbari
homines, et reges ipsi, manifeste intelligebant
hunc non nisi ex opere et virtute Dei, qui fidelis est
et liberalis in sanctos et electos suis, proficiens.
Unde ad Dei hujus amorem et cultum impulsus, et
tantum non coacti sunt.

8. HEC DICIT DOMINUS : IN TEMPORE PLACITO EXAU-
DITE ME, — q. d. Et tempore quo contemebaris,
verbaris, imo crucifigaris, o Christe, ab im-
pilis Judeis, orasti me ut te ab hisis Judeorum
et Gentilium probris eriperem, glorificarem, a
morte suscitem, nomen tuum tote orbe cele-
brarem, et per illud justificam et salutem darem
omnibus Gentibus. Dixisti enim in tempore com-
temptus tui, *Psalm. xcviij. vers. 12 et 14* : « Fac-
tus sum illus in parabolam. Ego vero orationem
meam ad te, Domine (dirigebam) : tempore bene-
placiti (advenit), Deus. In multitudine misericordie
tu exaudi me, in veritate salutis tuae. » Idem
orasti in cruce « cum clamore valido et lacrymis,
et exaudiens pro tua reverentia, » *Hebr. v. 7*.
Nam tertio die a morte atrae, quasi rem absconditam, ex-
severabunt atque exhibebant, erant virtutes et
dotes Christi et Christianorum, pula contemptus,
vigilie, jejunia, paupertas, famæ, nuditas, pro-
bra, flagella, crux, etc. Adde innocentiam, casti-
tatem, continentiam, mansuetudinem, humilitatem,
etc. Quis enim huc non horret, ut cruce
et furcam? At in has desertas possessiones in-
duxerunt nos Christus et Apostoli, ut ea jam am-
biamus, iis nos ad celum tendere, iis nos beatos
esse aestimemus. His sensus subtilior et spiritualior,
prior solidior et germanior est.

9. UT DICERE HIS, QUI VINCI SUNT : EXITE. —

Exite, o Gentes! ex vinculis peccatorum, ex reatu
culpe et penae, quo diabolus et inferno astricatis;
ego per Christum in libertatem et gratiam statum
vos assero, imo in amicos et filios meos adopto.
Et his, qui in TENEBRIS (idolatriæ et gentili-
um) : REVELAMINI, — hoc est illustramini, luce
Evangelii profundamini; ac consequenter, « ab-

cite opera tenebrarum, et induimini arma lucis, ut sicut in die honeste ambuleatis. » S. Anselmus in *Elucidario* haec referat ad animas in Limbo et Purgatorio existentes, quas omnes Christum inde liberasse, cum eo descedit post mortem, censem; de quo plura dixi *Queso* cap. xxxii, 43.

SUPER VIAS PASCENTUR, ET IN OMNIBUS PLANIS PAS-
CIA FORVM. — Hisce et sequentibus metaphoris significat Propheta, tempore Christi, non Hierosolymam tantum, ut olim, sed ubique Gentium, fore copiam pabuli, et fontium spiritualium, puta verbi Dei, gratie, Sacramentorum omnisque consolationis spiritualis. Denique promittit Deus: tunc amotur omnia impedita, ut via salutis sit plana et expedita inter prospera et adversa. Ita S. Hieronymus, Cyrillus et Origenes, lib. I *Contra Celsum*. Speciatim Origenes per pasca accipit tempora; S. Hieronymus vero et Cyrillus sacram Scripturam, doctrinam Evangelicam, et quidquid animam pascit. Hoc est quod ait Joannes Baptista: « Omnis vallis impletur, et omnis mons collis humiliabitur» *Luc. cap. iii*, 5.

S. Cyrillus speciatim per montes accipit sublimates virtutum. Olim, ait, virginitas, continencia, innocencia, patientia, martyrum, inimicorum dilectio, mundi despiciencia, etc., videbant esse virtutes homini impossibilites et quasi montes inaccessi: nunc per Christum, Deus illas planas et faciles reddidit; itaque viam ad perfectionem et celum quasi complanavit, et inaequilibrio semitam redegit; ita tamen, ut hominibus terrena sapientia exaltata videatur, et revera sit. « Nostra enim conversionis collis est».

12. ECCE ISTI DE LONGE VENIENT. — S. Hieronymus, Forerius et Sanchez putant hic significari quatuor plagas orbis, quod scilicet ex eis venture sint Gentes ad Christum et Ecclesiam. Unde per » de longe accipiunt Orientem. Verum, non videtur hoc loco id curse prophecie: nec enim » de longe significant Orientem potius quam Occidentem, cum seque ex Occidente remotissimo, atque ex Oriente venture essent Gentes ad Ecclesiam: uti hodie ex remotissimis Americae regionibus venire videtur. Alii enim sibi hasce plaga expressit, ut *cap. xlvi*, 5: « Ab Orienti adiacunt summa tuum, et ab Occidente congregabo te. Dicamus Aquilonem: Da; et Austrum: Noli prohibere. » Tunc ergo de longe potius genericum est, quamlibet mundi plagam remotam, in genere significans. Unde illud subdividens, non in omnes, sed in alias ejus potiores partes, subdit: « Ecce illi ab Aquilonem et mar, et isti de terra Australi. » Tunc enim ecce, quod preposito » de longe, dicens: « Ecce isti de longe venient, » semel tantum repetit in sequentibus membris, dicens: « Ecce illi ab Aquilonem, » etc., significans hanc tria membra quae sequuntur explicare et subdividere » de longe. Alioquin enim si de longe solum Orientem significaret, vocem ecce aquae Occidentis et Austri proponuisse, atque Orienti et Aquiloni.

Eranus, — hoc est de Occidente. Vide *Cap. XXXIX*.
Et ISTI DE TERRA AUSTRALI. — Hebrei *Et Tunc* *et* *vele* *meets* *sina*, quod Hebrei, testibus S. Hieronymo, Forerio, Forsterio, Vatable et Sanchez, vertunt, et isti de terra Sinorum, sive incolarum vel accoliarum mons Sina, hoc est Australium. Sina enim, inquit, ast ad Austri-

11. ET PONAM OMNES MONTES MEOS IN VIAM, ET SE-
MITE NEM EXALTABUNTUR. — Alludit ad Hebreos ex Egypto venientes in Chanaan et Jerusalem, eoque redeentes ex Babylone. Hisce enim Deus quasi complanavit montes et semitas, sive valles: montes deprimendo, valles implendo et attollendo; quia fecit ut plana et commoda via, iusti et alares proficerentur, q. d. Pari, immo meliori modo, deducet gentes: ubris locorum sint, ut ardua et aspera quaque superemt, planaque via contendat ad Jerusalem et Sionem, hoc est ad Ecclesiam Christi. Hoc est quod ait Joannes Baptista: « Omnis vallis impletur, et omnis mons collis humiliabitur» *Luc. cap. iii*, 5.

S. Hieronymus, Forerius et Sanchez putant hic significari quatuor plagas orbis, quod scilicet ex eis venture sint Gentes ad Christum et Ecclesiam. Unde per » de longe accipiunt Orientem. Verum, non videtur hoc loco id curse prophecie: nec enim » de longe significant Orientem potius quam Occidentem, cum seque ex Occidente remotissimo, atque ex Oriente venture essent Gentes ad Ecclesiam: uti hodie ex remotissimis Americae regionibus venire videtur. Alii enim sibi hasce plaga expressit, ut *cap. xlvi*, 5: « Ab Orienti adiacunt summa tuum, et ab Occidente congregabo te. Dicamus Aquilonem: Da; et Austrum: Noli prohibere. » Tunc ergo de longe potius genericum est, quamlibet mundi plagam remotam, in genere significans. Unde illud subdividens, non in omnes, sed in alias ejus potiores partes, subdit: « Ecce illi ab Aquilonem et mar, et isti de terra Australi. » Tunc enim ecce, quod preposito » de longe, dicens: « Ecce isti de longe venient, » semel tantum repetit in sequentibus membris, dicens: « Ecce illi ab Aquilonem, » etc., significans hanc tria membra quae sequuntur explicare et subdividere » de longe. Alioquin enim si de longe solum Orientem significaret, vocem ecce aquae Occidentis et Austri proponuisse, atque Orienti et Aquiloni.

Eranus, — hoc est de Occidente. Vide *Cap. XXXIX*.
Et ISTI DE TERRA AUSTRALI. — Hebrei *Et Tunc* *et* *vele* *meets* *sina*, quod Hebrei, testibus S. Hieronymo, Forerio, Forsterio, Vatable et Sanchez, vertunt, et isti de terra Sinorum, sive incolarum vel accoliarum mons Sina, hoc est Australium. Sina enim, inquit, ast ad Austri-

Judeus. Secundo, Septuaginta vertunt, et isti de terra Persarum. Per Persas autem tres Magos, quod ultimum est in continente, et directe oppositum Austro. Ita Arias. Simili modo Babylon vastatrix Judaei, dicitur in Scriptura esse ad Aquilonem Hierosolymam, cum potius sit ad Orientem, quia scilicet Nabuchodonosor cum suis copiis per Dan, sive Cæsaream, que Aquilonaris est Hierosolyma, ingressus est Judeam, indeque perrexit in Jerusalem, uti dixi *Jerem. i*, 13.

Prædicta prima de Sinis et Sinarum conversione. Probatur hec sententia: primo, quia *Sinim* propri significat Sinas, nec potius Isaias Sinas hebreice aliiter nominare, quam dicendo, *Sinim*. Si enim hebreica *Gelilim* vocant Galilæi, *Johnim* Iudei, *Assurim* Assyri, *Casdim* Casdæi, sive Chaldei, *Aramim* Aramei, id est Syri: ita *Sinim* vocantur et sum *Sinae*. Porro Sina homo nomine, non alio (est ipsi domi sua alio se vocent), toto orbe Christiano sunt notissimi.

Secundo, quia ceteri Interpretes, inquit S. Hieronymus, puta Symmachus, Aquila et Theodosius, uti et Syrus, et Arabibus tam Antiochenus quam Alexandrinus, ac Leo Hebreus, retinuerunt Hebrewum nomen *Sinim*, quasi proprium gentis, vertuntque: *Et isti de terra Sinim*, id est Sinarum, uti jam dixi.

Tertio, *Sinim* esse Sinas potius quam Sinae, sive accolas monis Sina, probatur primo, quia nesciam in Scriptura Sinei vel Australis hebrei, vocantur *Sinim* a mons Sina, cum tamen mons Sina crebra fiat mentio, sed neget vel themon. Tertio, Sina mons, ait Sanchez, magis est ad Oceanum Iudeæ, quam ad Austrum (quod tam in Tabulis geographicis non apparet, ibi enim notatur quasi Australis Iudeæ); unde ipse per *Sinim* hic accipit Occasum, per mare vero Austrum: mare enim Mediterraneanum tam est ad Austrum, quam ad Oceanum Iudeæ. Unde in Scriptura *mare*, nunc Austrum, nunc Oceanum denotat. Quarto, *Sina* mons est desertus, et paucos habet accolas. Quorsum ergo in tanta genito multitudine, qui ad Ecclesiæ venturi erant, solos Sinae desertos et paucos nominasset Propheta magniloquentissimus?

Dices: Cur ergo S. Hieronymus, cuius versio probata est ab Ecclesiæ, per *Sinim* vertit, *et terra Australi*? Respondes: Quia tempore S. Hieronymi, Sina, et Sinarum regio erat incognita; unde per *Sinim* ipse in *Commentario* accepit Sinae, qui post Sinas proxime accedunt ad Hebreos, *Sinim*. Spiritus Sanctus tamen manum ejus direxit, ut non Sinae, sed terram Australiem vertere. Sina enim, qui proprie hic significantur, licet sint ad Orientem, dici tamen possunt esse ad Austrum: *primo*, quia Lusitani in Sinas navigatur,

Car. pro. *Sinim*, *versim* *m. terz* *Antra* *llia*
Et isti de *Sinarum* conversione. *Et* *tert* *vele* *meets* *sina*, quod Hebrei, testibus S. Hieronymo, Forerio, Forsterio, Vatable et Sanchez, vertunt, et isti de terra Sinorum, sive incolarum vel accoliarum mons Sina, hoc est Australium. Sina enim, inquit, ast ad Austri-

(1) Ille suppationes, licet non sint evidēt hodie, cum ex ultima recensione, Europa 250 miliones habent, Sinarum vero imperium 400 miliones habeat, attemperant verò quoad comparationem ab auctore propo-
sitam.

Secundo, quia Sinas mire ductum naturae et ratione sequuntur, suntque humani et dociles et quo ac ingeniosi: unde typographiam et enea tormenta ante Europaeos habuerint, magistratus et politiam habent admirabilem, in qua, ut volebat Plato, rectores philosophantur, et non nisi philosophi et eruditи regunt. Quicorens valde capaces sunt sapientiae Christianae, et Philosophiae coelestis et supernaturalis, quam mundo attulit Christus per suum Evangelium.

Tertio, quin opulentissimi sunt. Abundant tritico, vino, olio, carnisibus, piscibus, fructibus omnibus generis, lino, bombyce, lana, fodina auri, argenti, eris et metallorum omnium. Scrutant Botterus et Maffeiis annuum regis Sinarum censum esse centum et viginti miliones auri. Vas autem auri vocant centum millia, non florenorū, sed aureorū: aureus autem est drachma tanta, sive 120, aut regales. Que summa tanta est, ut Vespasianus, licet orbis monarca, et auri cupidiissimus, mortens semel tantumdem non reliquerit. Hinc Sinas suum regem vocant «celi filium, et mundi dominum.» At vero Noster Trigautius ex ipsi Sinensibus tabulis doceat annum regis censum exceedere 150 miliones, que summa Europa videtur immensa et incredibilis; sed ipse faciebat id ita essa percuti.

Quarto. Quia Sinas inaccessi sunt, et sub periculis capitis aut servitutis et carceris, exteris omnibus aditum in regnum interdicunt. Unde et muro, qui quadrangulus et quinque leucas longus est, a Taralaris se dirumperunt: atque contra eos, si irrant, mox rex trecenta pedium, ducenta equitum millia, imo, si vult, millionem militum, in aciem educit. Significat ergo Isaia Sinas, licet alios exterorū excludant, non tamen exclusuros suo tempore Europeos Apostolos; qui non tantum horologia, astrolabia, Astronomiam, Mathesin, Physicam, Metaphysicam aliasque naturales scientias, ac presertim Ethicam, Oeconomicam ac Politicam, quibus mire justitas, felicitas et splendor res publicarum increscit et clarescit; sed etiam supernaturales disciplinas, puta fidem et legem Christi, Ethicam et sapientiam Christianam, ac Theologiam, que viam in celum, ad bene beatitudinem vivendum in omnem eternitatem, ostendunt, neque simul res publicam miro sapientiae et virtutis splendore illustrant, eamque in sequitate, obedientia, modestia et pace conservant, atque ei pariter ingens deus et opes, Deique eximium favorem et beneficentiam conciliant; incolas docent, eosque ad omnia virtutem et sanctimoniam instituant. Itaque eos ad vitam immortalē, et gloriam sempiternam in celis obtingendam perducant.

Nominat ergo Propheta Sinas prae aliis populis, ut doceat Sinas licet alii inaccessos, remotissimos et potentissimos, Christo tamen Dei Filio, ejusque Ecclesia se subdituros, ut ab eo gratiam

et salutem adipiscantur. Rursum ut significet insigne pro conversionem, et illustrem Ecclesiam Sinarum prae aliis Indiarum, imo orbis Ecclesie. Unde exultans, et in jubilo effusus subdit: «Laudate, coli; et exulta, terra; quia consolatus est Dominus populum suum.» Porro haec conversio et illuminatio Sinarum, nostro hoc felici seculo, magni Indiarum Apostoli S. Francisci Xaverii, Matthaei Ricci, aliorumque Nostrorum incenso zelo, fieri cepit, et magis fit crescere in dies.

Nota: Sub Sinis intelligit Japones vicinos, qui Sinas suam sapientiam et religionem ceperunt. Item medios Indos, omnesque Orientales et Australes populos: hos enim quasi medios vel confines, ab extremitate et termino, puta a Sinis, designat et complectitur. Ita nuper Japoni reges aliquot ad Christum conversi, legationem a seculis inaudita Romanum miserunt ad Gregorium XIII Pontificem, illigique per suos legatos obedientiam et pedum osculum defulserunt: atque de Japonum fidei, pietatis ac martyrii zelo, Christianorumque propagatione et sanctimoniam, instar primitive Ecclesie, mira et magna ex Japonicis Nostrorum literis, quotannis ingenti animi volupitate audiuntur.

Forum ergo, que nec S. Hieronymus, nec prior etas vidit, hoc aeo experientia clare explicat, et deinceps magis explicabit, hoc Isaiae vaticinum.

Agite ergo, o generosi athlefe Christi! o Apostoli! o Religiosi zelosi! qui vita vestra prodigi per immenses Oceanus et territorum spatiis, ultra Saras et Indos, ad Sinas et Japones, puro ipsorum salutis desiderio, Deique amore contenditis; agite constanter, animose pergit, labor vestor non erit inanis in Domino. Eustus, frigora, famem, siti, persecutions, carceres, flagella, mortes et martyria alacriter superate. Hisce fundata est prima Ecclesia, fundanda est et Sinensis. Spondet vobis Isaia, imo spondet per ipsum Spiritus Sanctus, qui fallit aut fallere nequit, cui nulla vis, nulla ars, nulli obices resistere possunt, Sinarum conversionem: spondet apud eos ars et templum Christi, spondet glorijsam stabilemque Ecclesiam. Agite et vos, o Sime! o nobilis anima! alacres excipite Iustum hoc, atque ac magnificum de vobis a nobilissimo Propheta ante his mille annos editum oraculum. Reverenter suscipite magni Dei Apostolos, quos ipse tempora prioris ignorantiae despiciens, miserit vestri, nunc quasi postulatio vobis submitit. Exultantes amplificamini Evangelium Salvatoris nostri Iesu Christi, gratias agite Deo, «qui de tenebris vobis vocavit in admirabile lumen suum, atque in partem seculis sanctorum. Juu enim non estis hostiles et advenientes, sed estis cives sanctorum et domestici Dei.» Vobis ergo intonat Isaia: «Revelarimini. Super vias pascentur. At in omnibus planis pasca coram Non esu, neque sicutem, et non percutiet eos

et sol: quia miserator eorum reget eos, et ad fontes aquarum potabit eos.»

13. LAUDATE, COELI. — Hebraica ραννειν, id est jubilare, ut Vatablus; ovate, ut Forerius. Propheti invicti inanima, puta celos et terram, ut tantum Dei beneficium, quo Sinas Gentesque omnes ad se suamque gradiam et salutem vocavit, celebrent eum jubilo et triumpho. Vide hic plim Prophete zelum salutis animalium. Optat enim celis et elementis multis linguis, quibus congratulatur hominibus, a captivitate peccatis redemptis, ut Forerius. Rursum, audi S. Hieronymum: «Principiter, inquit, celis et terre; vel his virtutibus qui in celo morantur et terra; vel Angelis et hominibus, ut Dei continent laudes. Et qui in excelso virtutum positu sunt, mutant heciam dolorem et exultatione testentur.» Causam subdit: «Quia consolatus est Dominus populum suum, puta eos qui ex Iudeis credere, volerunt. Et patrum humiliumque sororum miserit est, sive omnis populi sui, qui de Oriente et Occidente, Aquiloni et Austra ad eum vocatus est: non habens legem, nec Prophetas, nec divitias spiritualia; sed deserta, pauper et humili, cunctis de monibus subiecta.»

44. ER DIXIT SION: DERELICUIT ME DOMINUS. — Haec usque ad finem capituli, aliqui ad litteram accipiunt de Sione carnibus, hoc est de Synagoga, sive Iudeis in Babylone captiis, quasi illi vocem suum dolent et delectant. Deusque os celestis redditus et melioris fortunae consolatur. Ita Chaldeas, S. Thomas, Hugo et Sanchez. Qui tres ultimi mystice per Iudeos censem huius admixtrationis Christianos, per Sion Ecclesiam Christi. Verum, multo bie angustiora dicuntur, quam ut carnaliibus Iudeis convenient. Fatoe tamen ad illos alii.

Secundo, S. Augustinus, Eusebius, Cyrillus, Justinus, Tertullianus, et ex eo Leo Castrinus, per Sion ad litteram acceptum Ecclesiam Christi, putant hanc esse vocem Ecclesie et Apostolorum tempore persecutions, quasi querentium se a Deo derelictos. Verum Apostoli primisque fidelis in persecutionibus, non queruntur, sed gaudent et exultant; scilicetque, invidet per eas, perque martyria, Ecclesiam crescere. Unde paulo ante promulit Deus numerosam sibi urbem Ecclesie, ex omnibus terra partibus: «Ecce, inquit, isti de longe venient, et ecce illi ab Aquiloni,» etc. Ergo non potest statim queri Ecclesia se a Deo derelicta.

Ilico ergo cum S. Hieronymo, Haymo, Forerio et aliis, per Sion, hic accipi Synagogam et Iudeos, verum non omnes, sed tantum in Christianum credentes et pios. Hi enim videntes multo maiorem sua genitum partem defuerit a fide et Christo, sequi esse pacuos, queruntur quod Deus Sion et Synagogam videatur reliquise. Quibus respondet Deus se curum gerere, se misericordia posse obliuiscer quam mater sui infantis,

(1) His verbis J. D. Michaelis in Epistola ad Lowthi Praeter, xix, aliud putat ad morem Orientalium, sacrum urbem non nomina sed ipsas mosum turramque adeoque personarum summo amore dilectorum imagine manibus seu brachis iunture, atque perpetua illa imaginis sit, hinc seu cypri colore perficeret, quo fortis earum

Secundo, proprie Christus Ecclesiam sponsam suam singulosque ejus fideles descripsit in canticis vulnerum, quas in manibus pro eis suscepit gestabitque semper, in eternum. Ibi enim eos descripsit non atra mento, sed sanguine suo; non calamo, sed clavis et stigmatibus; non in cute, sed in carne, ita alte, ut ea nulla unquam erat, nec aternitas, sit detatura. Ide enim filii regni dona gratiae. Sacraenta Ecclesie bona que omnia spiritalia, quibus muro Ecclesie perpetuo tuerit et firmat. Ita S. Ambrosius, lib. VI *Hymn.* cap. v. Unde S. Cyrilus notat in manibus designari robur et potentiam, adeoque in manibus Christi fundatas esse Ecclesie vires insuperabiles. Sic enim ait: « Christi passio, et pretiosa crux, et manum ipsius affixio, securitas fuit et mirus inaccessus. » Christi ergo vulnera sunt certum tutumque fidelibus omnibus, in omni persecutione et tribulatione, perfungium et asylum. Hui ergo confunge, quisquis anxiaris, tristaris, affligeris. Pie S. Augustinus, in *Soliloq.* cap. ii: « Manus, ait, tua, domine, fecerunt me, et plasmaverunt me: manus, inquam, illae, quae affixa clavis sunt pro me. Opus mannum tuarum, domine, ne despicias; vulnera mannum tuarum precor ut aspicias. Ecce in manibus tuis, Domine Deus, despiciisti me; igitur ipsam scripturam, et salva me. En ad te suspirio creatura; Creator es, recrea me. En ad te elano factura tua; vita es, vivifica me. En ad te respicsum plasma; plasmatore es, restaura me. »

Angogice, Procopius haec referat ad librum vite qui est in manu Bei, in quo ipse electos ad gloriam indebilleri conscripsit, ut nemo eos expungere, nec ipse eorum obliisci possit.

17. VENERANT STRUCTORES TUI. — Alludit ad destructionem a Chaldeis Ierusalem, quam nuncum restaurandam fore putabant Judei; sed Deus Esdras et Nehemias ejus structores et restauratores efficit. Jam per hosce structores intelligit Apostolos, q. d. En. ad apostolos, qui te, o Sion! restaurare, imo renovent, et quasi novam Christi Ecclesiam edificant. Pro venerant hebrei est *YHWH mishari*, id est festinarent, id est festivantes venerant, q. d. Jamjam restaurabitis, ecce praesto sumus nisi discipuli, qui te redirendit.

DESTRUCTORES TE ET DISSIPANTES A TE EXEUNT. — Id est a te recedent, removebo eos, ne tu structuram impide possint. Alludit ad Samabalat, qui Nehemiam a reedificatione Ierusalem impedire conatus est, *Nehem.* cap. iv, 1, q. d. Video, ut olim, ita et nunc ruinas murorum tuorum, o Sion! scio quod facto opus sit; cerno tuos hostes, Seribas, Pharisonos, Imperatores et tyrannos, apostatas et hereticos, qui a te exeunt, suntque transiugae ad hostes, te velle destruere, dissipare

memoria recolant. Vide Maundrelli, *Itiner.* pag. 75, edit. sexti, et in *Sylloge Itinerariorum* a H. E. G. Pauli edita, part. i, pag. 95. Vide etiam Jaha, *Archæolog. Bibl.*; Lowth, in *Isaiam*, et Samuellem Burder, *Customs Orient.*

bari et efferi Indi. « Terra vero « ruinae, » sive ruinosa pars Sionis et Ecclesie, sunt Judei, qui veniente Christo ab Ecclesia exciderint, factique sunt apostatae, q. d. Deus tantam gentium multitudinem ad te, o Ecclesia! adduet, ut et ruinae Iudeorum sanciantur, et solidinet Gentiumidelibus filii, ipsi implentur, imo videantur esse nimis angustia, praæ affluentium civium turba. Est hyperbole.

Et LONGE FUGABUNTUR, QUI ABSORBERANT TE, — qui te absorbere cogitabant, nitebant et inciperbant. Significatur enim actus inchoatus et desinatus, non perfectus et reipsa completus. Vide *Canon. XXX.*

20. ADHUC DICENT IN AURIBUS TUIS FILII STERILITATIS TUE: ANGUSTUS EST MIHI LOCUS. — Foreris pro sterilitate verit, orbitatis, et intelligit Apostolos: Christo enim mortuo, Ecclesia erat quasi vidua, et Apostoli orbi. Hui ergo, crescente numero fidelium, dixerunt: Angusta est nobis Iudea; quocirca divisi et dispersi sunt per omnes gentes, per easque dilatarunt Ecclesiam. Secundo, proprii, « filii sterilitatis » Ecclesie, ab Isaya voluntantur Gentiles: in his enim, utpote idololatria, ante Christum, sterilis erat Ecclesia; sed post, et per Christum, facta est adeo secunda et ampla, ut dicit: « Angustus est mihi locus. » Hoc est quod ait, cap. lx, 16: « Manilla regum lactaberis, » q. d. Reges et regine liberaliter et regie nutrident suis infantes et filios. Aliqui haec accipiunt de Cyro et Dario, qui Iudeos aluerunt. Verum et dictis patet haec ad Christianos pertinere.

Et REGES NUTRICES TUE. — Hebrei נָתְנִים מִצְרַיִם, id est lactatrices. Hinc Symmachus verit: *Principes femine eorum loc præberunt.* Hoc est quod ait cap. lx, 16: « Manilla regum lactaberis, » q. d. Reges et regine liberaliter et regie nutrident suis filios, Pastores, Prelatos, o Ecclesia! Secundo, q. d. Regine suis filiis, futuri regibus, cum lacte instillabunt amorem et obedientiam erga Christum et Ecclesiam, itaque novos reges nutrident, quasi novos Ecclesie filios. Aut, q. d. Filii regum, qui a regibus nutrimentum et educationem, quasi heredes et successores futuri, suscipient Evangelium. Ita Vatablus. Tales fuerunt Constantinus, Theodosius, Carolus, Ludovicus, Helena, Pulcheria, Cunegundis, et nuper reges Hispanie et Lusitanie in novo orbe Ecclesie subjugando.

VULTU IN TERRAM DEMISSO ADORABUNT TE. — Alludit ad Cyrum et reges Persarum, cum quibus nemus loqui poterat, nisi prostratus in terra, vestigia pedum regorum exosculareretur, teste Xenophon, lib. VIII, et Plutarchi in *Alecidio*, q. d. Reges eundem honorem tribuerunt Ecclesie, ejusque Prelatis, quem ipsi olim a suis subditis solent accipere, nimis honorabunt et venerabuntur Prelatis, quasi suos dominos, imo reges.

ET PULVEREM TERRAM TUORUM LINGENT. — In verbo lingent, est hyperbole et auxesis, significans summam demissione et venerationem. Lingent ergo, id est oscularuntur, tum ut supplices, tum ut a te vieti. Sic Psalm. LXXI, 9, dicitur: « Coram illo procedunt Ethiopis; et inimici ejus terram lingent. » Ilia videmus reges osculari pedes Ecclesie, in Pontifice, qui Ecclesia est caput. Ne ergo fremant ad hoc osculum heretici, cum Isias id ipsum hic predixerit, de eoque tam regibus quam Ecclesia si congratulatus. Sicut enim qui vice regem valde colli et honorat, regem ipsum valde colit et honorat; si qui pontificem colit, Christum colit, quia pontificum, quasi sui vicariatum summumque in Ecclesia magistratum instituit. Ex adverso, qui Pontificem spernit, Christum Christique ordinatio-

ponens
Pontific
vicarius
ab Iuda
predicatio

tionem spernit; ipse enim dixit: « Qui vos audit, me audit; qui vos spernit, me spernit. » Predicit gloriam Ecclesie quam habitura erat sub Constantino, et deinceps. Nam ante eum fuit in continua persecutione. Unde mirum non est hunc honorem non habuisse, nec admisisse S. Petrum, S. Paulum aliquos Apostolos, ut perperam objectet Calvinus. Rursum « pulvrem pedum, » id est terram et pavimentum in quo pedes tuos fixeris, quodque calcaris, reges et regiae oscularuntur. Quod ad litteram Prelatis, imo monachis, tum alii, tum s. Hedwigis Ducissa (olim vocabantur Duces, qui nunc reges) Poloniae, matraria S. Elisabethae, fecisse legitur. Et hic olim reverentie fuit ritus, ut patet de Abrahamo, *Genes.* xxxiii, 7; et etiamnum hic ritus est Japonum et Sinavum, ut principem salutari, et veneratur, fronde humum foriant. Ut ut est, hac phrasu vel catastrophu vult dicens Propheta: Reges et principes tibi, o Ecclesia! se et sua scrupula ac diadema submittunt, tibi eximium honorem deferent, atque tantum non pro Dco coalent.

Exempla principum et regum. Audi Leome Castrum hic: « In vetustissimo, tam eo Espanie, cum adirent Episcoporum Synodus, pugnare solitos tot corpore ad terram, ante ipsos Episcopos terram osculari; neque prius tollerere se humo, quam e suis illi sedibus surgerent, et reges corum pedibus circumfusos brachia attollerent, et in sella regia pro dignitate collarent. »

De Francis, habes Clostarium regem, qui ad pedes S. Lupi Senonensis Episcopi supplex accidit.

De Longobardis, ab Aribone quarto Episcopo Frisingensi scriptum est, regem Longobardorum et regia sella descendente, et ad pedes Corbiniani Episcopi se adolvuisse.

Hinc S. Augustinus, serm. 18 *de Verbis Apostoli:* « Ad Ecclesiam, ait, curris, Episcopum videre desideras, ad ejus pedes voluntaris. » Et S. Ambrosius, lib. *De Dignit. sacerd. cap. II:* « Regum, ait, colla et principum substitutum genibus sacerdotum, et ex osculatu eorum dexteris, orationibus eorum se credunt inducunt. »

Hinc Suidas sic inducit Leontium alloquenter Eusebium Constantini Imperatorum uxorem, rogantem ut se visceret: « Si me, inquit, vis ad te venire, servato mihi reverentiam Episcopis convenientem, ut ingrediar quidem ego, tu autem mox et ego tuo solo descendens, cum pudore mihi occurras; deinde sedeam quidem ego, tu autem stes reverenter, nec sedreas, donec signo jubeam. Si his parere vis, visam te; sin minus, scito te non obtenturam, ut nos honorum Episcoporum debitu prodamus, et in divinum sacerdotum jus simus iurii. » Haec ille ad hereticam Imperatricem.

S. Hieronymus testatur-olim fuisse mortis, et plebs Episcopo occurreret, et ad pedes osculandos se prosterneret, idque nominatum Epiphanius fac-

tum tradit. Narrat Theodoretus Gainam Ariannum, Gothorum ducem, qui contra Arcadium seditiones concitare est ausus, longo itinere processisse obvium S. Joanni Chrysostomo, licet inimico, ac suis filiis iussisse ut ejus gema oscularuntur. Quid, quod Paulinus scribit Theodosium Imperatorem post parlam victoriam, pedibus S. Ambrosii pro voluntum, gratias ei egisse, quod ei victoriam de Eugenio tyrranno relata ferret accepitam. Eudem ad pedes Amphibolichii Episcopi procubuisse, veniamque precatum, refert Nesciphorus, lib. XI, cap. IX. Fortunatus tradit Valentiniannum Imperatorem, conjugemque ipsius, eisdem, imo majoris honoris S. Martino exhibuisse. Sic enim scribit:

Nine sede exiliis rapiens se Caesar, et ariens
Mariani gema amplectens, pedibusque volvitus.

Et mox:

Nec regina pedes cessat lacrymosa riga
Sternens membra solo, suspensa gaudia vota.

Eadem habet Severus Sulpitius, lib. III.

Justinus Imperator, veniente Joanne Pontificis Constantinopolim, cum tota terra illi obvium processisset, et ad pedes ejus procubuit, detrahensque sibi insignia augustalia, procindens suppliciter petiti ut illis rursum ipsum adoraret. Justinianus, Imperator Nicæi, ad Constantini Pontificis pedes procubuit, eosque est osculari. Idem fecit Carolus Magnus Roma, anno Christi 774, et ejus pater Pipinus, Stephano II Pontifici, venienti in Franciam, anno Christi 754. Idem fecit Ludovicus Pius Caroli filius Sergio II Pontifici, anno Christi 844. Plura vide apud Thomam Bozium, tom. II *De Signis Ecclesie*, signo 68.

24. NUMQUAM TOLLETUR A FORTI PLEDA? — Est proverbiu, simile illi: « Quis Herculi clavum auti fulmen eripiat? » q.d. Quis potest a forti agnante, aut leone spolia auferre? praedam ex fauilibus ejus extorquer? Sane qui id faxit, fortior et giganteo robore sit oportet, quasi aller David, I Reg. xv, 37. Nimirum hoc designavit Christus noster, qui prouide ait, *Matth. xi, 28:* « Si ego in Spiritu Dei ejicio demonas, igitur perveni in vos regnum Dei. Aut quomodo potest quisquam intrare in dominum fortis, et vasa ejus diripere, nisi prius alligaverit fortem? et tunc dominum illius diripiet? » Ita S. Hieronymus, Cyrillus et Origenes, hom. 7 in cap. xii *Num.*, qui et addit: « Si naturam species, da mon gigas est, nos locutus; si sequamur Iesum, qui eum enervavit, quasi nihil erit in conspicuus nostro. » Idem et verbi et facti docuit S. Antonius, ut legere est in Vita ejus apud S. Athanasium, qui prouide immunita demonum monstra et terribilamenta, virtute crucis, invocationis et gratia Christi irrisit, et quasi telum aranearum dissipavit, suisque et nobis ridenda dissipanda proposit.

25. A ROBUSTO. — Hebreoce est *¶¶¶ taddic id est iusto;* sed videtur leguisse Interpres *¶¶¶ urit,*

¶ est robustus, quod litteris Hebraicis affine est *taddic;* *urit* enim est in sequenti verso, ubi huic interrogatoriis iisdem verbis, assertive respondet. Et sensus hoc posse videtur: agitur enim de preda, que robusto, non justo extorquetur. Si tamen legas *taddic*, id est *iustum*, intellige justum captivitatem hominum sub potestate diaboli. Ita Forerius. Aut potius tunc ex Hebreo sic veritas: *Num captivitas justi liberabitur?* hoc est, ut Septuaginta: *Namquid si captivus quis duxerit (iustum scilicet) inique solvabitur?* Ita legunt Biblia Septuaginta Romana, quasi dicas: Omnino per Christum robustum gigantem liberabitur et salvabitur. Talis enim iniqua captivitas fit a potenti tyranno, puta diabolo, ut verit Noster. Porro homo, et humannum genus dicuntur justus, et iustum, quia homo in justitia a Deo est creatus, et quia respectus diabol, erat justus. *Iustus* immo, atque injuste ab eo captivus tenetur.

Eos vero qui JUDICARENT TE (condamnaverunt, plagi et morte afficerunt tuos fideles et filios; est metalepsis) EGO JUDICABO — ego pariter condemnabo, puniam et plectam morte presenti et eterna.

26. CIBARI HOSTES TUOS CARNEBUS SUS, — ut mutua se cede conficiant, et fraterno sanguine mandant gladii, manus et vestes. Tui enim fratris caro et sanguis, tua est caro et sanguis; ita ergo fieri, « ut nequaquam, ait S. Hieronymus, allorum necesse, sed sua morte satientur. » Est catastrophus. Sic cap. ix, 20, dictis Isaías: « Unusquisque carnem brachii sui (id est cognati sui) vorabit. » Alludit ad Madianitas, qui percusserunt clangore tubarum, et compulsione lagenarum Gedonitis et sutorum, multum vulneribus se considerunt, *Jude. vii, 23.* Idem fecere Moabites coram Josaphat rege, *II Paralip. xx, 23.* Rursum, vere et proprii Judei hostes Christi, obsessi a Tito et Vespasiano, curibus propriis filiorum se saturarunt, testibus Josepho et Hegesippo.

Terito Sanchez putat hic descripsi gestum summi doloris et angoris; tunc enim homines mortent labra, lacerant pectus, et quasi insani sanguine sui ora et dentes maculabantur, *Apocal. cap. XVI, 10.*

Hec est ergo justa vindicta et pena tyrannorum, persequientium Ecclesiam, ut, sicut fiduciam carnes et sanguinem sitierunt, ac quasi bibent et vorarunt, ita et suas carnes vorent, sanguine sanguine se pascant. Audi exempla illustrativa.

Nero Imperator, religionis Christianae persecutor, ex sententiā in cum per senatum lata, ut iudicis per publicum duceretur, furca collo ejus inserta, virgisque ad mortem caderetur, quod universum senatum vexasset; desperatione melioris status omnino deficiens, a Praetorianis etiam militibus desertus, vili indutus veste, fugam arripuit, et cum tribus vel quatuor liberis, in predictum unius ex his Phoenitis nomine, inter viam

Salariam et Nomentanam, quarto ab Urbe lapide confugit: ubi in speluncā delitescens, cum equites se querentes adventare cognovit, sibi ipsi, licet pavibus, intulit manus: quae *sagre* morientem unus ex liberis Epaphroditus confecit, iv. plus junii, ea die qua olim Octavianū conjungem interfecerat, agens *sue* etatī annū 32. Ita Baronius, tom. I *Annalium*, anno Domini 70, ex Galeriu in *Neronē*.

Galeriu Maximianum Imperatorem castigatio et pena exilio invicta occupavit, et ex ipsa causa exorta pervasisit ad animum. Ex improviso enim in illa corporis partibus, quas natura obversecum contexti atque abdidit, nascitur apostema; deinde in interioribus corporis recessibus, uelut purulentum et fistulosum. Atque istorum insanabilis morsus intima depascetur diabol, erat justus. *Iustus* immo, atque injuste ab eo captivus tenetur.

cap. XVIII.

Galerius Maximinus, cum manus adversus Deum et Christianos sustolleret, divino, in toto corpore suo, afflictus fuit flagello. Confestim siquidem dolore et angicitate summa correptus, in lecto volvebatur, et inedia tabescat. Incensio autem intra viscera exorta habitum et formam omnem corrumpebat, extrinsecum etiam specimen eius deformabat, ita ut brevi nihil esset in eo reliqui, quam os aridum simulacrum persimile, quod horrorum timore spectantibus incutet, et ut corpus ejus tanquam arnum sepulcrum, aut cœlus quidam altius eum in se defossum continens, esse videretur. Et cum cerebrum omne exussum esset, cœlorum orbis loco suo moti excederunt, eumque exceccaverunt. Ipse proter doloribus maximis cruciatus, Deoque confessus, mortem sibi accelerari oravit; postremque omnium, contigadas se penas pro flagitiis, ac contumelias, quibus proterve et petulantiter Christum esset persecutus, dare testatus, excedram tandem illam egit animam. Ita Eusebium, lib. IX *Histor. Eccles.* cap. x, et Baronius, tom. III *Annalium*, anno 314.

Anno Domini 484, cum Hunericus, Vandalo rex, de prostrata fide Catholica amens, pararet sibi triumphum, divinam cogitari experiri vindictam. Nam putrefactum et ebulliens vermibus, non corpus, sed pars corporis ejus videbantur esse sepulta. Tunc etiam, ut ait Gregorius Turonensis, sol teter apparuit, ita ut vix ab eo pars vel tertia eluceret, idque in vindictam pro tantis sceleribus et effusione sanguinis innocentis Hunericus vero post hec, arreptus a demone, qui diu de Sanctorum sanguine pastus fuerat, propriis se morsibus lanabat, in quo etiam cruciatu, vitam indignam justa morte finivit. Ita Victor, lib. III, *De Persecut. Wandal.* in fine et Gregorius Turonensis, lib. II, *De Gestis Franc.* cap. iii, anno 484.

Saraceni Constantinopolin vicinasque regiones infestantes, atroemque passim Christianis cladem inferentes, fame, frigore, bello, pestilenta, sine numero perierunt. Tanta sane famae eos vexavit, ut nec ab excrementis, tum jumentorum, tum hominum, nec carnibus cadaverum abstinerent. Quibus famae et pestilentia pepercit, eos ferrum absorpsit. Qui cladibus istis superfure, eos mare absorpsit, immissa in eos divinitus ignis grandis tempestate, ex qua erexitur sunt decem nubes, quarum quinque in Romanis capite, quinque in Syriam delatae sunt, ut divinis vindictae essent testimonio. Ita Sigerbertus in *Chronice*, anno Christi 719, et Paulus Diaconus, cap. xxi.

Hungari, cum Bremensem Ecclesiam devastan-

tes, multis magnisque contumelias servos Christi afficerent; subito impetu tempestas in civitatem irruens flammam in templi fastigium ejaculata est, quarum vehementia scandula, lateres et tegulae, ingenti crepitu dissultante, ea vi hostes obvire, ut parvum prostrati subito interirent, partim vero a cibibus excepti, cruenta morte occubuerent. Ita Albertus Crantzus, lib. III *Metropol.* cap. ii, anno Domini 913.

Denique notus est fustus Diocletiani, Aureliani, Domitiani, Decii, Maxentii, Licini, Juliani Apostate, et aliorum Ecclesiam perseguientum interitus. Horum ergo clades et eventa, clarissimi quam ulli Interpretes, explicant hanc de iis Isaiae prophetiam.

CAPUT QUINQUAGESIMUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Loquitur Christus, docetque Synagogam, id est, Iudeos sibi incredulos, a Deo repudiandam et reprobando esse, quia ipsa prior Deum et Christum repudiavit. Nam sibi non defuisse poterunt, ne septuaginta, et lingua eruditum, nec patientiam, nec labores ad eos salvandos demonstrant. Unde, vers. 6, ait: Corpus meum dedi persecutibus, et genas meas vellentibus; sed in omnibus, ait, Leum se atque, onusque vertisse in gloriam. Quocirca, vers. 10, sui exemplohortatur fideles, ut in omni tribulatione in Deum sperent, eumque invocent. Desperantes enim et incredulos, quales fuerunt Iudei, asseverat successore sibi ignem, quo arseri sunt in eternum (1).

1. Hec dicit Dominus: Quis est hic liber repudii matris vestre, quo dimisi eam? aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? ecce in iniquitatibus vestris venditi estis, et in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. 2. Quia veni, et non erat vir: vocavi, et non erat qui audiret. Numquid abbreviata et parvula facta est manus mea, ut non possim redimere? aut non est in me virtus ad liberandum? Ecce in increpatione mea desertum faciam mare, ponam flumina in siccum: computrescent pisces sine aqua, et morientur in siti. 3. Induam celos tenebris, et sacrum ponam operimentum eorum. 4. Dominus dedit mihi linguan eruditam, ut sciām sustentare eum qui lassus est verbo: erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiām quasi magistrum. 5. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradic: retrorsum non abi. 6. Corpus meum dedi persecutibus, et genas meas vellentibus: faciem meam non averti ab increpantibus, et conspuentibus in me. 7. Dominus Deus auxiliator meus respondit: Iudeorum qui in Christum erant crediti, que- relam respondit Christus per Prophetam in precedenti capite: jam cum incredulitas Iudeis res est. Quasi enim non contenti facient response Domini qui orbitanit compensandam Gentium Constantinie promittebat, adhuc deo conquequerantur, diebanque Deum, qui sibi respondisset progeniem Iudeorum, eam quasi impudicitiam aliquacise et alteram duxisse. Ab ista Synagogae objectione contra fas se desertam conquerentis se vindictat Deus.

Pano, respondendo hanc deriditionem adscribendum esse, primo, tum voluntaria defectio Iudeorum, tum retractatio ad divinam vocationem obstinationi, 1, 2; secundo, non imbecillitatis potentis divinae, cuius infinita virtus ad opera stupendis valentissimum declarat, 2, 3; tertio, nea defectus magistris, cum ipse Christus a Deo

venit magister ad erudiendum, sicut ad succurrendum stratismissimus, 4, 5; quartio, non ipsius Christi ignorans vel relaxatio Dei voluntati, cum verbera, alapae et opprobria patientissime pertulit, 6, 7.

Sacrum, cum poterat alium quisquam, iheron, damnum velim, crucifixum ac mortuum, scilicet indicum legem maledictum; non eripuit eam Deus de manibus nostris, quid ergo ab eo expectare quis poterit, ant quid eius adventus ad redemtionem nostri faciebit? His et eiusmodi cogitationibus respondet Christus Dominus demonstrando, primo, superconscientiam accusatorum silentio, Del auxilio, et hostium exercitio demonstrata, 8, 9; secundo, justorum spem Del presidio erectam, 10; tertio, impotrum superbiam malignitatem igni eternam reservatam, vers. 11.

mens, ideo non sum confusus: ideo posui faciem meam ut petram durissimam, et scio quoniam non confundar. 8. Juxta est qui justificat me, quis contradicet mihi? stenus simul, quis est adversarius meus? accedat ad me. 9. Ecce Dominus Deus auxiliator meus: quis est qui condonnet me? Ecce omnes quasi vestimentum conterentur, tinea comedet eos. 10. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vocem servi sui? qui ambulavit in tenebris, et non est unum ei, speret in nomine Domini, et innititur super Deum suum. 11. Ecce vos omnes ascendentes ignem, accincti flammis, ambulare in lumine ignis vestri, et in flammis quas succendistis: de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

4. **Quis est hic liber repudii?** — Iudei dicitur: Ubi est liber repudii? q. d. Proferatur (servabatur tunc a tempore atra) tunc a publico scriba, et examinatur et videatur; an ego prior a vobis, an vos a me repudium feceritis. Ita Forerius et Vatablus. Jam S. Thomas, Hugo et Sanchez haec que ad vers. 4, ad litteram intelligent de Iudeis in Babylonie captivis, quasi ipsi querantur se dimisso et abjecto Deo. Quibus Deus respondet, non se ipsos dimisso, sed ipsos prius se desertuisse, et ad idola vitiaque defluxisse; sibi tamen esse manum et potentiam, quia possit eos redimere et liberare. Verum S. Cyrilus, Procopius Eusebius, lib. II *De Demonstr.* cap. xxxiv, Ambrosius, lib. VIII in *Luc.* cap. 1 (ubi ait inter alia: « Audisti repudium, credi conjugium »), Adamus, Forerius, et passim alii (alete ut Origene in *xvi Math.*, ad illa verba: « Prophetia nobis, Christie, » asserat haec esse consensum totius Ecclesie), haec accipiunt haec esse consensus totius Ecclesie, haec accipiunt haec esse consensus totius Iudeorum, qui post Christum fuerunt, illique credere nostrarunt. Haec ergo spectant ad quemque Sionis, sive Iudeorum, cap. precedentem, vers. 14, dicendum: « Dereliquit me Dominus; » sed hoc discrimine, quod ibi sit vox Iudeorum Christo creditum, conquerentur de sua paucitate; hic vero potius sit vox Iudeorum incredulorum, et persistentium in Iudeismo, q. d. Iudei increduli! querimini vos tempore Christi a Deo derelictos, repudiatos, excisos et dispersos, earere templo, sacrificios et publico Bel cultu, atque praeceps Romanis aliquis Gentibus. Dicitur: Synagogae nostra fuit sposa, quam Deus sibi in Sina per Mosen despondit. *Ezod.* xix, 6; our ergo eam iam prorsus abiecit? cur dedit ei libellum repudii? Respondet Deus: Ego Synagogam matrem vestram, cui dotales tabularis legis quasi maritus dederam, ait S. Augustinus, repeli et repudiavi, quia ipsa prius divorvit fecit a me. Repudiavi enim eam, non ex odio aut fastidio meo, ut aliam mihi copularem, sed ob solem eius, presserim, quia Christum meum reputabam et occidit: neque tam ego, quam ipsa semet diabolo, quae creditor, vendidit et tradidit, quia cum « veni » in mundum, « non erat vir, » id est quisquam, q. d. Vix illus Iudeorum erat, quin me vellet audire. Ita Patres citati. De libello repudiavi in *Deuter.* cap. xxv, vers. 1.

Aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? — Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. viii, legal, cui ves-

tidio vos generatori? Idem dicit alia metaphora filiorum venditorum in servos. Nota: Apud Iudeos liebat patri in necessitate constituto, ut se aleret, vendere filios in servos, ita famen ut non Gentili, sed Iudeos aut proselyto ad tempus tantum eos venderet: in jubileo enim, imo in anno septimo libertatis, exhibant liberi, ut patet *Ezod.* xxi, 1 et 7; *Levit.* xxv, ubi, vers. 39 et 47, permititur ut in necessitate quis etiam seipsum vendat, non tantum Iudeo, sed etiam alienigena inter Iudeos commoranti; sed tantum usque ad jubileum. Idem, imo amplius, fecere Gentiles. Romulus enim legem sanxit, qui parenti dedit suis libere vendendi filios. Eadem lex fuit apud Athenies, quam Solon sustulit, teste Plutarcho in *Solone*. Viguit haec lex, et hic mos etiam tempore Christianorum. Unde S. Ambrosius, lib. *De Tobia*, cap. viii, graviter de eo queritur. Quocirca Constantinus, leg. 2 *De Patriis*, qui filios distractaverunt, lib. IV, tit. xlii, hanc legem restrixit, sanitudo ut filios non in perpetuum venderetur, sed ita ut date prelio redimi posset.

Huc ergo alludit Deus, diciique: « Quis est creditor meus? q. d. Ego non habeo creditores, quorum nummis egeam, ut propterea oporteat me vos in servos vendere. Vos ergo, o Iudei! peccato et diabolo in servos vendili et emancipati estis, non tam a me, quam a vobis ipsis. Sponte enim peccando, sponte hoc jugum subiustis. Nam, ut dicitur *Josue*, cap. viii, 34: « Qui facit peccatum, servus est peccati. » Porro vero vendidi significat non simplex peccatum, sed peccati consuetudinem, cui homines carnales (v. g. Iudei, Iudaismo; ambitionis, sue ambitioni; voluptuarii, suis cupidis; concubinarum, suis concubinis) ita se addixerunt et affixerunt, ut non possint ab ea avelli. Sic Achab dicitur: « venindulus ut faceret malum, » *III Reg.* xxi, 25. O durum servitutem! o miseram necessitatem! Qui enim seipsum tradidit peccato, hos et Deum alienat a se, venditique, id est tradit et mancipat, diabolo, esto nullum ab eo pretium recipiat. Nam, ut dicitur *Psalm.* xlvi, 13: « Vendidisti populum tuum sine pretio. »

2. **Quia cum veni (in orbem, docens et predicans), non erat vir — qui me exasperet, qui mihi asciuntur.** Vida his quam periculosum et perniciem sit Deum vocantem spernere, ejusque vocationem cassam et irritam facere. Hoc enim de causa Deus repudiavit et reprobat Iudeos.